SÉMANTICKÉ ASPEKTY KATALOGIZACE I.

6. 10. 2020

PhDr. Jiří Stodola, PhD.

Předmět kurzu

- Sémantické
- aspekty
- katalogizace

Sémantické

- Sémantický = týkající se významu znaků
  - *Znak (například bibliografický a katalogizační záznam)*
  - *Význam*
    - Intenze (pojem, např. entity dílo, vyjádření, provedení)
    - Extenze (soubor předmětů, například entita jednotka)

Aspekty

- Aspekt = úhel pohledu
  - *Preference sémantiky před syntaktikou a pragmatikou*
  - *Práce spíše s pojmem dokument než informace*
  - *Primát objektu před subjektem (realismus)*

Katalogizace

- *Jmenný a věcný popis dokumentů, někdy chápaný úžeji pouze jako jmenný popis dokumentů, jindy obecněji jako tvorba katalogizačních záznamů pro různé druhy katalogů a jejich organizace.* (TDKIV)

Čím se budeme zabývat?

- Teorie katalogizace
  - *Principy katalogizace*
- Teorie znaku
  - *Znak*
  - *Pojem*
  - *Objekt – struktura reality*
- Knihovnická ontologie
  - *FRBR*
  - *FRBRoo*
  - *FRAD*
  - *FRSAD*
  - *LRM*
- Struktura záznamu podle ISBD
- Základy formátu MARC 21

Literatura

- STODOLA, Jiří. *Sémantické aspekty katalogizace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. Elportál. ISSN 1802-128X.
- IFLA. *Ustanovení mezinárodních principů katalogizace* [online]. 2009, [cit. 2011-09-02]. Dostupný z WWW: http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-cs.pdf
- IFLA. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy.* Překlad Ludmila Celbová. Praha : Národní knihovna České republiky, 2002. iii, 117 s. ISBN 80-7050-400-5.
- IFLA. *Functional Requirements for Authority Data*. Den Haag: IFLA, 2009. Dostupné z WWW: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frad/frad_2013.pdf.
- IFLA. *Functional Requirements for Subject Authority Data*. Den Haag: IFLA, 2010. Dostupné z WWW: https://www.ifla.org/node/5849.
- IFLA. *Library Reference Model.* Den Haag, IFLA, 2017. Dostupné z WWW: https://www.ifla.org/publications/node/11412.
- IFLA. *International Standard Bibliographic Description*. 2011. Dostupné z WWW: https://www.ifla.org/publications/international-standard-bibliographic-description.
- Library of Congress. *MARC 21 Format for Bibliographic Data*. 2020. Dostupné z WWW: https://www.ifla.org/publications/international-standard-bibliographic-description.

Požadavky na ukončení kurzu

Presenční studenti

- 75% účast na přednáškách
- kolokvium

Kombinovaní studenti

- seminární práce v rozsahu 3 600 znaků, vložit do odevzdvárny nejpozději na konci zkouškového období
- kolokvium

Dokument a informace

- pojem dokumentu byl v knihovní a informační vědě nahrazen pojmem informace;
- knihovní a informační věda se od původního studia informačních objektů (dokumentů) a systémů přeorientovala na výzkum uživatelů (tzv. kognitivní obrat);
- a posléze na výzkum tvůrců informací (tzv. sociální obrat).

Důsledky

- ztráta identity knihovní a informační vědy (stává se součástí jednak vědy o počítačích, jednak vědy kognitivní, a vlastně i součástí sociologie vědění);
- roztržka mezi teoretickou knihovní a informační vědou a její praktickou aplikací – knihovnictvím (knihovníci stále pracují s hmotnými nosiči informací – dokumenty, nikoliv s abstraktně chápanými informacemi. Zajímají je primárně tyto dokumenty samotné, ne jejich uživatelé či tvůrci, kteří stojí na vstupu a výstupu informačního procesu, jednoduše řečeno: centrem zájmu knihovnictví jsou dokumenty; tvůrci informací a jejich uživatelé jsou centrem zájmu knihovnictví jakožto tvůrci a uživatelé dokumentů; zaměřenost na dokumenty je tedy primární, od ní je možno odvozovat sekundární zájem o tvůrce a uživatele informací

Paradigmatické obraty v IV

1. Od dokumentu k informaci (vliv počítačové vědy)
2. Od informačního systému k uživateli informací (vliv kognitivní vědy)
3. Od uživatele informací k tvůrcům informací
4. Od tvůrců informací k bibliografickému univerzu

Od dokumentu k informaci

- Informační pramen = hmotný nebo energetický nosič + informace
- Dokument = hmotný nosič informace
- Informace = sémantický obsah informačního pramene

- Vliv počítačové vědy, snaha o exaktnost

Od informačního systému k uživateli

- Kognitivní obrat, metodologický individualismus
- Odvrat od reprezentace informace v dokumentu
- Zájem o reprezentaci informace v mysli uživatele (teorie ASK)

Od uživatele k tvůrcům informací

- Sociální obrat, metodologický kolektivismus
- Jak určitá sociální skupina konstruuje informace (pojem domény)

Od tvůrců informací k bibliografickému universu

- Teoretické volání po návratu pojmu dokumenty
- Praxe – studie Funkční požadavky na bibliografické záznamy
- Pojem bibliografické universum = vše, co se týká sbírek paměťových institucí

Vědy podle Aristotela

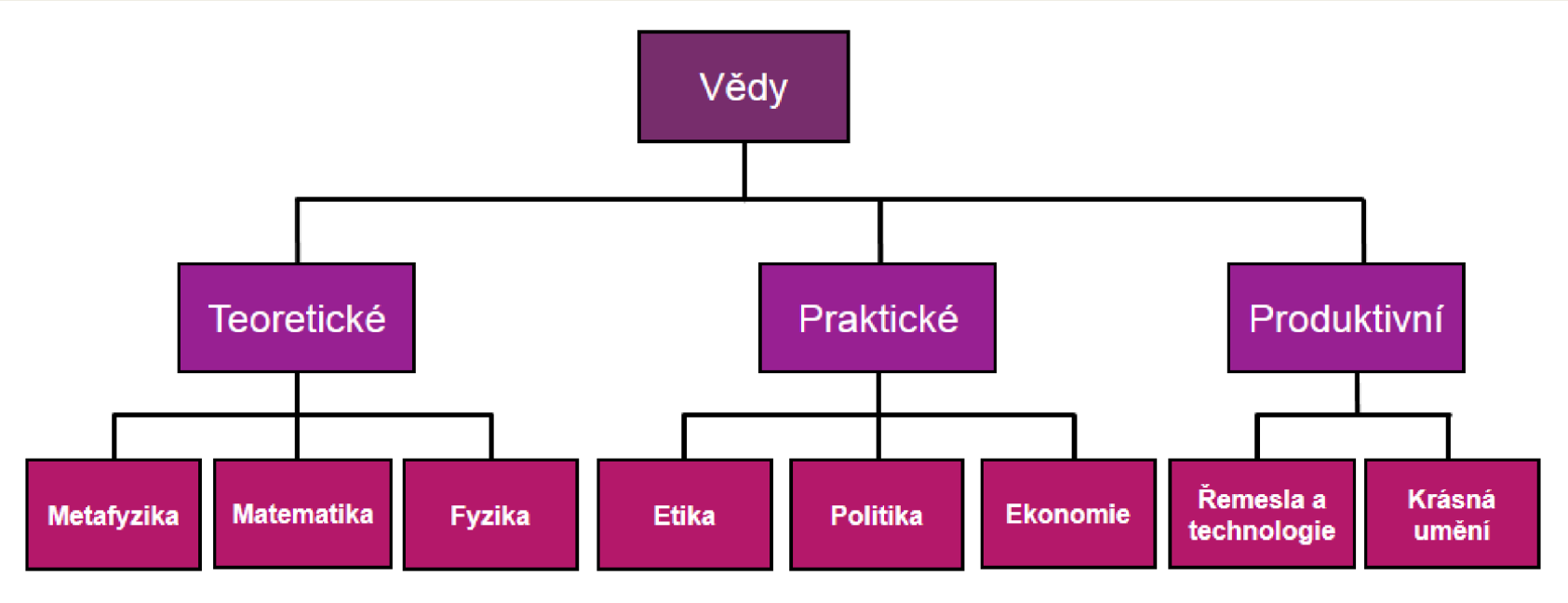

Vědy

- Teoretické – poznání pro poznání, cílem pravda o realitě
- Praktické – poznání za účelem jednání, cílem zdokonalení subjektu
- Produktivní – poznání za účelem tvoření, cílem vznik artefaktu

- Katalogizace – produktivní věda, jsou poznávány informační objekty subjektem katalogizátora, vznikají bibliografické záznam jako reprezentace informačních objektů (metainformace)

Důvody teoretizace katalogizace

- snaha o mezinárodní spolupráci v oblasti katalogizace, která vyvolala požadavek standardizace katalogizační činnosti
- rozvoj informačních technologií a s ním spojená možnost vzájemného sdílení katalogizačních záznamů
- vznik nových dokumentů a médií
- orientace na uživatele
- snaha o vytvoření standardů použitelných pro všechny paměťové instituce

Dokumenty

- Katalogizační instrukce
  - *Anglo-americká (AACR2)*
  - *Pruská*
  - *Sovětská*
- Principy katalogizace
  - *Pařížské principy – 1961*
  - *Mezinárodní principy katalogizace – 2003*
- International Standard Bibliographic Description (ISBD) – od roku 1974
  - *specifikace údajů*
  - *stanovení pořadí údajů*
  - *stanovení interpunkce mezi údaji*
- Pravidla Resource Description and Access (RDA) – 2010

Ontologie

- Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) – 1998
- FRBRoo (2006) – vyrovnává se s Conceptual Reference Model (CIDOC) (muzejnictví)
- Functional Requirements for Authority Data (FRAD) – 2009
- Functional Requirements for Subjec Authority Data (FRSAD) -2010
- Library Reference Model (LRM) - 2017

Formáty

- MARC – Machine Readable Cataloging – od 60. let 20. století
  - *UNIMARC*
  - *MARC 21*

U nás

- Pruská katalogizační instrukce (později částečně sovětská)
- Vlastní katalogizační pravidla
- Později zapracovávají ISBD
- V 90. letech přechod na AACR2
- 2015 přechod na RDA
- V 90. letech se používá UNIMARC
- Po roce 2000 postupný přechod na MARC 21

Přečíst

- STODOLA, Jiří. Dokumenty pro uživatele se zrakovým postižením v kontextu knihovní a informační vědy: od zkoumání uživatelů a tvůrců informací k bibliografickému univerzu. *Knihovna*, 2012, roč. 23, č. 2, s. 22-34. ISSN 1801-3252. Dostupné také z www: http://oldknihovna.nkp.cz/knihovna122/stodola.htm

- STODOLA, Jiří. Úvod. In: *Sémantické aspekty katalogizace*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. Dostupné z www: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/js14/katalogizace/web/pages/01-uvod.html